

JEDINEČNÍ A OSAMĚLÍ

Klára Votavová

Z čeho plyne naše potěšení, když se nám podaří sestavit IKEA skříňku? Vedle překvapení nad vlastní zručností je za tím možná i zadostiučinění nad tím, že jsme něco udělali bezpochyby správně. Tedy pocít, který v dnešním světě téměř neznáme: Nikdo nám neřekne, zda jsme si vybrali správnou vysokou školu a kariéru, zda bylo správné založit rodinu ani jestli držíme správnou dietu nebo kupujeme správné oblečení. *Co člověk, to názor.* Konvence a návod na dobrý život v jednadvacátém století neexistují. Jenže pokud jsou všechna naše rozhodnutí výsledkem reprezentací naší identity a pravého já, útočí každý protinázor na nás samé. Těžko se v takové atmosféře cítit spokojeně a na čemkoli se domluvit.

Že jsme každý *strůjce svého štěstí* a měli bychom se rozhodovat na základě svého *autentického já*, nám radí kultura autonomie. Odvrácené straně tohoto fenoménu a s ním spjatých frází se ve své nové knize *Osamělí hrdinové* s podtitulem *Jak kultura autonomie rozleptává společnost* věnuje sociolog Pavel Pospěch. Rozvíjí koncepty „kultury narcismu“, které již dříve pojmenovali antropologové a sociologové v odborné literatuře, a odvolává se na desítky odborných studií. Podobně jako svou předchozí knihu *Neznámá společnost* (2021), i *Osamělí hrdinové* píše pro laiky, čtivým způsobem a nachází pro své teze výmluvné příklady, třeba když popisuje půvab hospodských *nevážných* debat nebo důležitost pravidel ve fotbale.

V kritice všeobecné posedlosti jedinečností, která vede k nerovnostem a rozleptávání společnosti, si Pospěch notuje s argumenty německého sociologa Andrease Reckwitz, jehož obsáhlejší kniha *Společnost singularit* vyšla loni v prosinci. Oba sociologové přesvědčivě vysvětlují příčiny eroze institucí i vzestupu ekonomických nerovností a společenské nervozity, které ve svém důsledku vedou k probíhajícímu úpadku liberálních demokracií.

NEVAŽ SE, ODVAŽ SE

Pospěch kulturu autonomie popisuje jako ideologické podhoubí všudypřítomné

individualizace. Ta nám velí se se všemi překážkami porvat sami, přisuzuje nám veškerou odpovědnost za naše úspěchy a pády a odhlíží od systémových kořenů našich problémů a možných systémových řešení.

Je to osobní snaha, vedená našimi vlastními sny, která nám má umožnit najít si práci snů, bez ohledu na to, z jakého socioekonomického prostředí pocházíme. To my se máme v rámci finanční i občanské gramotnosti zajistit na důchod, vyjednat si nejlepší podmínky v práci, u telefonního operátora a naučit se rozpoznávat dezinformace. V žádném z těchto ohledů nesmíme očekávat podporu státu, odborů či třeba spotřebitelských organizací, které jsou beztak zkostnatělé a staromódní.

V postkomunistické České republice, poukazuje přesvědčivě Pospěch, je individualistický styl přemýšlení ještě rozšířenější než na Západě, a to i u skupin, u kterých bychom to nečekali: třeba u zdravotních sester. Českému privatismu a individualismu se sociolog kriticky věnoval už ve své první knize *Neznámá společnost*, negativní náboj, který v knize kultury autonomie většinou přisuzuje, tedy není překvapivý.

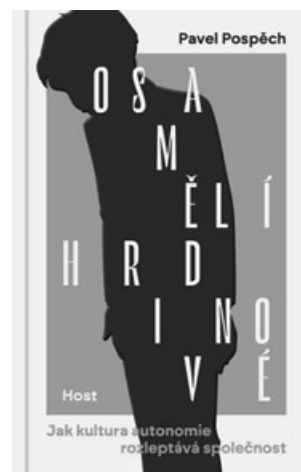
Pospěch dokládá, že dnešní popkultuře pro děti a dospělé dominují příběhy o tom, že je potřeba hlavně *najít své autentické já* a překonat sám sebe v cestě za svým snem. Hrdinové a hrdinky populárních příběhů, jako je animovaný film *Ledové království* nebo *V hlavě*, už nebojují proti cizím nepřatelům, ale proti blokům sama v sobě, které jim neumožňují naplno využít svůj potenciál. Hrdina jednadvacátého století je neobyčejná osoba, která se prosadí, dosáhne svých snů a změní svět bez ohledu na okolní prostředí a vlastní predispozice. I práškovací letadlo může v dnešních pohádkách vyhrát soutěž se stíhačkami.

Kultura autonomie dominuje i reklamám. „Foodora. Protože chci!“ je jenom jedním z milionů reklamních sloganů postavených na vzývání ničím nesvázaného já, originality a spontánnosti. Rozesmátí mladí lidé v reklamách i cestující influenceři nám život vykreslují jako sérii zážitků, ke kterým se i my můžeme rozhoupat — *stačí chtít*.

Pospěch vysvětluje, jak marketingová oddělení umně propojila naše hledání vlastní autenticity a sebevyjádření s tím, kam cestujeme a jaké zboží nakupujeme. Nebojí se přitom kriticky poukázat na odvrácenou stránku tohoto požitkářství. „Bez nadsázky lze říct, že velká část věcí, které vezmeme do ruky, je produktem organizovaného otroctví,“ píše na české poměry nezvykle ostrou kritiku globalizovaného kapitalismu. Svou obžalobu dokládá popisem toho, jak mobily, elektronika, fast fashion i třeba senzační zážitky na mistrovství světa ve fotbale bývají vykoupeny potem nebo i krví horníků vzácných kovů, šiček nebo stavebních dělníků z méně privilegovaných částí světa.

CHVÁLA PRAVIDEL

Je zajímavé, že právě nejmladší generace, od dětství nabádané k tomu, že *mohou*



Pavel Pospěch

Osamělí hrdinové. Jak kultura autonomie rozleptává společnost

Host, Brno 2026

190 stran

být, čím chtějí, stále častěji hledají návody na správný život v konzervativních komunitách tradwives, v manosféře nebo třeba v armádě. Konzervativní konvence, které Pospěch v knize nijak neidealizuje, přitahují, protože nám dávají jistoty a zbavují neustálé nervozity z toho, zda jsme se v životě rozhodli správně. „Kultura autonomie vytváří svět, který je nutkavě osobní a v němž je každý krok obtěžkaný vahou vlastního já,“ píše autor. Zdůrazňuje přitom, že pravidla neexistují pouze, aby nás omezovala, ale také aby nás chránila nebo dávala našemu životu a snažení význam. Zbavují nás neustálé potřeby sami sebe obhajovat a rozhodovat se, jak žít správný život.

V převládající kultuře autonomie je pro nás velmi těžké vést nevázné debaty. Pohádat se, ale zůstat kamarády, nebrat si jiný názor osobně. Když totiž někdo zpochybňuje moje názory na šlehání pomlázkou nebo kritizuje Evropskou unii či tu nebo onu vládu, napadá tak i mě, moji identitu, moje stará rozhodnutí. Těžko se mi to přijímá.

Kultura autonomie zároveň dle Pospěcha delegitimizuje instituce a veřejné služby, jako jsou hromadná doprava nebo státní školy, které mají sloužit všem na základě kompromisu našich požadavků a potřeb. Jsme socializováni tak, abychom *následovali své unikátní sny*. Kdo by v takové chvíli čekal na autobus nebo dával svoje dítě do školy, kde se učí *jak za Marie Terezie*?

Pro zajištěnější občany, kteří jsou v kultuře autonomie nejvíce socializováni, není

nic jednoduššího než svoje děti z těchto institucí vyjmout a nasměrovat je do soukromých škol, které respektují *dětskou kreativitu*. Tím z nich vytvářejí budoucí elity odpojené od nižších sociálních tříd. Do státní správy tito vzdělání profesionálně rozhodně pracovat nepůjdou. Státní instituce a veřejné služby potom nefungují a politici s poukazem na to škrtnou další peníze ve veřejném rozpočtu.

Kapitalistický trh si zatím, zejména v Česku, udržuje auru něčeho zcela přirozeného, do čeho není radno zasahovat. Už proto, že spoléháme-li se na stát nebo odbory, spoléháme se na jiné lidi, komentuje Pospěch. A to autonomní hrdina z příběhů nechce a nemusí. Poradí si sám, bez ohledu na okolnosti.

POLITIKA INDIVIDUALIT

Ve světě *osamělých hrdinů* je složité dělat demokratickou politiku, vyvozuje Pospěch širší společenské důsledky. Namísto institucí, politických stran a občanských hnutí světové dění ovládaly vrtochy jednotlivých mocných (téměř výhradně) mužů. Titulky v novinách se odvíjejí od toho, jak se dnes vyspal Donald Trump, koho ve volbách podpořil Elon Musk, s kým se pohádal Filip Turek. Tito protagonisté se v souladu s kulturou autonomie prezentují jako selfmademani, kteří vlastní práci vyrostli k úspěchu, získali určitou voličskou nebo spotřebitelskou podporu, a to jim dává výsostné právo

rozhodovat o světě a přeskakovat přitom *zkostnatělá* pravidla, brzdy a protiváhy. Kolektivní instituce zatím erodují a jakákoli názorová konfrontace je drtivě osobní. I proto se jí raději vyhýbáme a stahujeme se do vlastních názorových bublin.

Vliv kultury autonomie na politiku mohl Pospěch rozpracovat i více — například o destruktivní dopad, jaký má tato kultura na levicovou politiku. Právě ta je totiž historicky nejvíce závislá na schopnosti mas se organizovat a spojovat. Maďarská politoložka Eszter Kováts podnětně poukazuje na to, že i levicové proudy se dnes často soustředí na otázky identity a sebeidentifikace (mimo jiné genderové), pomocí níž mohou lidé vyjádřit vlastní autenticitu a jedinečnost. Je to jednodušší než založit odbory a zajímat se o problémy jiných sociálních skupin. Taková levicová politika ale podle Kováts odcizuje lidi z pracující třídy a nedokáže řešit hlavní zdroje útlaku, především vzrůstající ekonomickou nerovnost.

Zdálo by se, že kultura autonomie hlásá osvobození. Avšak imperativ neustále se spoléhat na sebe může být podle Pospěcha i utlačující a také neefektivní. „Pro vyřešení společenských problémů je často důležitější najít to, co nás spojuje a na čem se dovedeme dohodnout, než to, co nás činí výjimečnými. Osamělí hrdinové toho často mnoho nezmohou.“

**Autorka je výzkumná pracovnice
Institutu EUROPEUM.**

Pospěch kulturu autonomie popisuje jako ideologické podhoubí všudypřítomné individualizace. Ta nám velí se se všemi překážkami porvat sami, přisuzuje nám veškerou odpovědnost za naše úspěchy a pády a odhlíží od systémových kořenů našich problémů a možných systémových řešení.